

1944

Modstand i system

Den illegale presse udbygges

»Kampens Vej«

Gruppen bag »Kampens Vej« havde nu skiftet den primitive trykramme ud med en duplikator, og den kørte flittigt hos bogbinder Rasmussen på Københavnsvej.

»Kampens Vej« fra 28. april 1945.
Forsiden er tegnet af Gregers Jensen.

Vibeke Dahl, som kom fra København, var tilknyttet »Frit Danmark«, og kort efter sin ankomst blev hun, af organisationens rejsesekretær Ib Hauge, opfordret til at starte en »Frit Danmark«-gruppe i Roskilde.

Gruppen, der kom til at bestå af otte medlemmer, trykte frem til Befrielsen en lokal udgave af »Frit Danmark«, ofte efter oplæg af Københavnerudgaven. Bladet blev trykt på Sct. Hans Hospital, i en villa lige over for Roskilde kaserne og hos en af gruppens medlemmer, der boede i Højby ved Lejre. Han var kunstner og havde illustreret flere numre af

Fru Magda Rasmussen havde dækket et tilforladeligt kaffebord, hvis tyskerne skulle dukke op, og duplikatoren var placeret i sofaen af hensyn til lejerne på første sal.

En pudsigt situation opstod i april måned, da et nummer af »Budstikken« udråbte bogbinderen til nazist og stikker. Det var et af de falske numre udgivet af tyskerne.

»Kampens vej« fortsatte med at udkomme til Befrielsen på trods af, at H. F. Rasmussen blev arresteret af Gestapo i foråret 45.¹⁾

»Frit Danmark« i Roskilde

I februar måned 1944 fik Vibeke Dahl ansættelse som reservelæge på Sct. Hans Hospital.

»Kampens Vej«, nu tegnede han »hovedet« til »Frit Danmark« i Roskilde.

Indtil Befrielsen udkom femten numre af denne lokaludgave af bladet, hertil skal regnes en »Nyhedstjeneste«, der udsendtes ugentlig i samme tidsrum.²⁾

»Roskilde Kurieren«

Sidst på året 1943 var tre journalistelever fra Roskilde Dagblad til et møde på Hotel Prindsen. Det var Jørgen Arboe-Rasmussen, Torben Wulff og Johannes Kristiansen.

På vej ud fra hotellet fandt Johannes Kristiansen en seddel i sin frakkelomme med påskriften »KÆMP..mod tyskerne«. Uden for hotellet var kastet flere af slagsen, og Kristiansen regnede hurtigt ud, at det var Arboe og Wulff, der stod bag. På vej hjem talte de tre om modstanden mod tyskerne, og i løbet af aftenen var beslutningen om at udgive »Roskilde Kurieren« taget.

Der blev taget kontakter til venner og bekendte, og gruppen blev udvidet med bl.a. Ernst Traugott Olsen, Fritz og Svend Petersen, Ole Gregersen, Erik Arendt, Valdemar Nielsen og Gorm Petersen.

Senere kom flere til: Børge Lindegaard Olsen fra »Budstikken«, Svend Müller, Poul Frederiksen m.fl. Et samarbejde blev indledt med folkebag Studenternes Efterretnings-tjeneste, der bl.a. forsynede gruppen med nyhedsmateriale fra det illegale »Information«. Desuden havde man adgang til nyhederne på Roskilde Dagblad og fra B.T., hvor Jørgen Arboe's bror arbejdede.

Den 1. april 1944 var det første nummer på gaden. Det var på fire sider og fremstod meget professionelt; trykt hos en bogtrykker i København. Få dage efter blev bogtrykkeren imidlertid taget af Gestapo, og de fremtidige numre udkom i en mere ydmyg duplikeret form.

Roskilde - Kurieren

Nummer 1 1. April 1944 1. Aargang

Den tyske Hjemmefront vakler!

Store Strejker og Demonstrationer for Freden i Berlin.

Hjerte Informationer direkte fra Berlin, som er kommet »Roskilde Kurieren« i hænde, tyder alt paa, at man inden alt for længe kan vente godt optil fra Trækkend. I Løbet af den sidste halvanden Måned er der paa Grund af den allerede i Løbet af de sidste tyske Nederlag vokset en Stemning frem i det tyske Folk, som udsædtes for mere fare til andre Øre.

Flere Gange i den senere Tid er det i Berlin kommet til Frede-Demonstrationer, som dog for Østtyskland er blevet kendt i Stille. — I Østtyskland arbejder 30.000 Arbejdere i den tyske Hjemmefront, hvilket rammer Krigsindustrien meget hårdt. Det har ogsaa vist sig, at de tyske Soldater er mere end villige til at skyde paa Dolmetskerne, saaledes at man har maattet hente hollandske SS-Tropper til Berlin for at opbevare dem.

Tyskerne forsøger

at myrde Landsretssagfører Poul Hjermand!

Tirsdag den 21. Marts om Eftermiddagen hævandede en Mand, der kaldte sig Arne Nielsen, sig paa Landsretssagfører, Folketingsmedlem Poul Hjermands Kontor. Kontorierens ledende Medarbejder til ham, da han ikke med sin Akcent (han ønskede at tale med Sagførerens personlighed), men tilkaldte to Kontorbetjente, og sammen med dem kom Hjermand ud. De ønsker at tale med mig, sagde Hjermand, og vendte sig samtidig blot til Side. »Hvad er Hr. Hjermands, sagde »Nielsen«, og i samme Øjeblik stak han Hjermand i Lommen. Da Landsretssagføreren saa det, drejede han sig direkte mod Manden og holdt sin hvide Lomme, hvori han havde en Revolver (som han har Lov til at have) op mod ham. De »Nielsen« saa det, trak han beklagende paa Skuldrene og forsvandt ned ad Trappen. Politiet blev hurtigt alarmet, og lidt senere var »Nielsen« arresteret. Paa Politets Forsøgsgang, hvad han skulde have Landsretssagfører Hjermand, svarede han: »Det ved De jo meget godt«. Han opgav nu en Række forfærdelige Navne og påstod endvidere, at han var Føring. Politiet tog dem i Forvaring, men 2 Timer efter angik de Tyskerne og kastede Manden udover. Han var Dødsstødt og led Hæmsom. Politiet vil da kunde finde en Dødsstødt saa hurtigt. Siden har man ikke set ham, og forhaabentlig ser man ham aldrig mere i det Tilværelse. Det leder, som om det er en vis Sammenheng mellem »Dødsstøt« og »Nielsen« og Altsaaet paa Ole Sørensen.

Fru Ange Grønnet myrdet!

Det verdensberømte Gasværksfirma, Gestapo, har alle tænkelige »Opklarer« til at slaa hændelige Mennesker ihjel paa, og hurtigt praktiserede det en af Måden.

En Broder af Christoffer Niels Grønnet ved Radioens Kriminalsektion Assa Grønnet, Godthåbsvej 118, København, blev i Juleden arresteret af Fjenden. Han slap dog hurtigt ud igen, men allerede Dagen efter blev han tilbage med de Hænder igen ubrugt i Vestre Fængsel.

Hans Hustru blev indlæst i syge og Fjenden viste endnu en Gang sin oprigtige Velvilje overfor det danske Folk ved at lade hende paa det tyske Lægehus paa Nyebovej i København. Tyske Læger opererede hende, men efter »Operationer« døde hun. De tyske Læger myrdede hende med fuld Overbevisning.

Det første nummer af »Roskilde Kurieren«.

Bladet, der typisk var på fire sider (enkelte numre nåede op på otte og seksten sider) udkom én gang om måneden i oplag på 1500-2000 eksemplarer. Desuden udkom en »Nyhedstjeneste« hver fjortende dag. Trykningen af bladet foregik indtil januar 45 blandt andet hos Gorm Petersen i Skomagergade, hos Traugott i Hersegade og i en kælder bag Jernbanegade 5. Også Rådhuset blev brugt, hvor man rykkede ind på Folkeregisteret efter lukketid.³⁾

Papir leveredes af en kontakt i København. Økonomien blev klaret ved indsamlinger og ved større pengegaver.

Pibefabrikant Brandt ydede løbende større beløb, det samme gjorde Laurits Møller fra »Monopol«. Direktør Niels Kemp fra Kemps garveri gav ved en enkelt henvendelse 25.000 kr til det illegale bladarbejde.⁴⁾

Således arbejdedes der støt og roligt med »Kureren«. Man blev ramt af mindre uheld, men ingen alvorlige; så alt gik tilsyneladende godt, indtil en lørdag i januar 1945.

»Sidste nyt«

Det sidste blad, som skal omtales her, er »Sidste Nyt«, som produceredes af en gruppe i Hedehusene. Gruppen bestod af brødrene Aksel og Jens Bitsch-Christensen, Gunnar Vagtborg og Svend Rasmussen. Bladet blev startet i juli måned 1944 af brødrene Bitsch-Christensen, som bad Vagtborg indgå i bladarbejdet. Vagtborg var på dette tidspunkt aktiv i en anden gruppe i Hedehusene ledet af Gunnar Nielsen. Bladet blev trykt i badekælderen under den lokale skole, hvor de to brødrers far var viceinspektør. Da tyskerne i foråret 45 rykkede ind på skolen, fortrak man til den stedlige kirke.

Duplikatoren til arbejdet skaffede man sig fra Roskilde Slagteri. Aksel Bitsch-Christensen og Gunnar Vagtborg holdt personalet op og fjernede duplikatoren med løfte om at levere den tilbage, når krigen var slut (hvilket iøvrigt også skete). En vellykket aktion, men næste dag kunne en vred direktør Hartmann fra Hedehusene Teglværk fortælle Vagtborg, at flere på Slagteriet havde genkendt ham, og at han iøvrigt skulle afholde sig fra den slags aktioner en anden gang.

Hartmann var den stedlige kontakt til Roskilde Amtsledelse.

Bladgruppen i Hedehusene deltog iøvrigt i distributionen af illegale bøger fra Fordelingscentralen i Roskilde. Da en kurer herfra var blevet taget af Gestapo, fik Gunnar Vagtborg besøg af danske håndlangere fra Roskilde, og han måtte i foråret 45 gå under jorden i København. Bladgruppen fortsatte sit arbejde indtil Befrielsen.⁵⁾

Hjælpen til de allierede flyvere

Når de engelske og amerikanske maskiner passerede over Danmark, gjaldt det mål i Østpreussen, Polen og på den tyske Østersøkyst.

Desuden gik en af ruterne til Berlin over dansk område.

I takt med den stigende allierede luftoffensiv, steg således også antallet af nedstyrtninger over dansk område. En del af mandskabet fra disse nedstyrtninger overlevede styrtet, og et antal af disse blev skjult for tyskerne og hjulpet til Sverige.

På Sjælland-Lolland/Falster er der i perioden april 43 til april 45 registreret 42 nedstyrtede allierede flyvere, som blev hjulpet til Sverige. Mindst tolv af disse med direkte indsats af hjælpere fra Roskilde.⁶⁾

Tre amerikanere

Den 9. april 1944 lettede 495 bombemaskiner fra deres baser i England med kurs mod mål i Tyskland, Østpreussen og Polen.

Ruten skulle gå over det sydlige Danmark.

Et amerikansk Liberatorfly, der fløj i front, blev angrebet over Østersøen og søgte mod nordvest, hvor det brændende fly styrtede direkte ned i landsbyen Venslev ved Skælskør. Forinden var fire flyvere sprunget ud med faldskærm.⁷⁾

Dagen efter ringede telefonen hos Einar Arboe-Rasmussen i Roskilde. Det var 2.påskedag, og man havde Laurids Andersen til middag. I telefonen bad en kollega fra Slagelse, Bruno de Neergaard, om hjælp til en sygetransport, da man havde travlt p.gr. af en nedstyrtet allieret maskine. Arboe forstod signalet, og sammen med Laurids Andersen begav han sig afsted til Slagelse, hvor de hos de Neergaard mødte tre amerikanere: »...så læssede vi de tre store fyre bag i ambulancen og kørte mod Roskilde. Jeg var hundeanngst i Slagelse, men hvor mærkeligt det lyder; da jeg først kom ind bag rattet og kørte, forsvandt det, og vi nåede Roskilde ud på natten.«

Flyverne, der iøvrigt hed Thomas Murphy, George Reed og Byron Logie, overnattede hos politifolkene Ole Lykkebo og Magnus Nielsen.

Næste formiddag gik turen i ambulance til København, og otte dage efter deres nedstyrtning var de tre i Sverige.⁸⁾

Gill og Markowicz

Andre fly fra togtet den 9.april var blevet skudt ned over Lolland/Falster.

En del af de overlevende flyvere herfra blev taget af tyskerne, men enkelte slap over den strengt bevogtede Storestrømsbro; to af dem på egen

Magnus Nielsen

hånd. De to vandrede mod nord, iført deres uniformer, og nåede uantastet en gård ved St.Valby nord for Himmelev. En tur på et halvhundrede kilometer!

Et par dage senere ringede en gårdejer fra St.Valby til politiet, og klagede over, at det svandt i hans kartofler og gulerødder. Magnus Nielsen tog derud, og i halmen fandt han de to flyvere.

Begge var meget indesluttede, og først efter adskillige timers forhør var man sikre på, at de var »ægte« flyvere.

De var canadiere og hed Gill og Markowitz.

Herpå gik turen til blokhuset hos Poul Tholstrup på Frederiksborgvej, hvor de boede i tre dage, inden de, ad de illegale ruter, slap til Sverige.⁹⁾

Agterskytten fra Canada

Dennis Budd var agterskytte på et Lancaster bombefly fra 405. canadiske Squadron, som var en »Stifinderenhed«.

»Stifinderne« ankom til målet før de øvrige maskiner og kastede, ved siden af deres bombelast, »farvemarkører«, der skulle angive det eksakte mål for resten af styrken.

Den 16. august var målet Stettin ved Oderflodens munding.

Over Stettin blev bombemaskinerne mødt af en voldsom beskydning.

»We had one or two close calls and when over the target we were hit by flack. Our run on target was steady and we dropped our load..«.

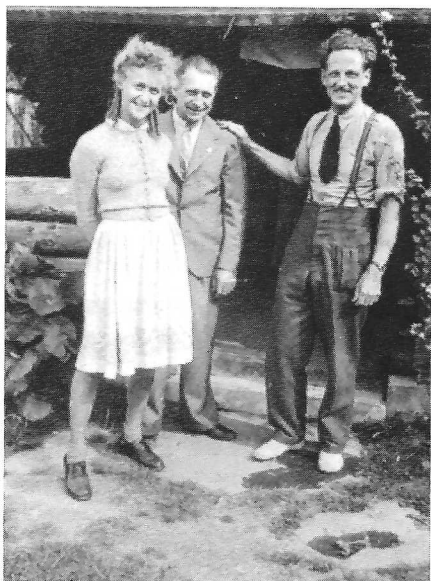
Herefter svingede maskinen mod nord og begav sig ud på tilbageturen. Fra sin kuppel i flyets agterende kunne Budd se den brændende by, mens bølge efter bølge af bombemaskiner droppede deres dødbringende last. Søgelys fejede over himlen og fastholdt fly, der styrtede til jorden ramt af flack eller tyske natjagere. Det var iøvrigt besætningens 13. tur. Dennis Budd fortsætter:

»Hjemover er jeg sikker på, at vi alle opsendte en stille tak over at være sluppet levende gennem dette helvede.

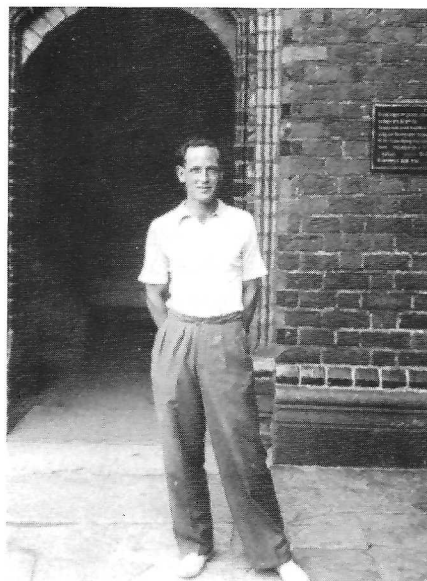
Vi fløj i 17.000 fods højde, da der pludselig lød en række dumpe brag, og en blændende eksplosion ramte min kuppel. Et sprængstykke havde revet siden op på min flyverdragt og ødelagt det ene maskingevær. En natjager havde nedefra ramt os fra hale til spids og havde dræbt midterskytten Phil Musgrave. Jeg fik presset mit kanontårn så meget op, at jeg kunne mase mig ud gennem den smalle åbning.

Da jeg ville kaste mig bagud for at komme fri af det brændende fly, sad min støvle fast i det sønderskudte kanontårn. Her hang jeg med hovedet nedad fast i min højre ankel. Med opbydelsen af al min kraft lykkedes det mig med begge hænder at trække lynlåsen på min støvle ned, og ved at vrikke min fod fra side til side slap jeg fri. Efter nogle sekunders fald fandt jeg min D-ring, min faldskærm foldede sig ud, og jeg dalede stille ned mod et ukendt sted.«

Stedet var Allindemagle, nord for Ringsted. Herfra begav Budd sig mod nord. Hans fod smertede voldsomt, og efter nogen tid besluttede han

*Dennis Budd ved blokhuset på Frederiksborgvej
sammen med Poul Tholstrup og datteren
Lisbeth Tholstrup...*

*... og ved Roskilde Domkirke.
(Lisbeth Blomdahl).*

at tage chancen. Han valgte en gård, gik derind og bad om hjælp. Det var et uheldigt valg. Gårdejeren var tyskvenlig, og han anmeldte øjeblikkelig

Budd. Heldigvis til politiet i Roskilde, og kort efter ankom Magnus Nielsen til gården. Herfra gik turen til en læge, og derfra til blokhuset på Frederiksborgvej.

Af forskellige årsager varede det noget inden Dennis Budd kunne »komme over«. Han blev hos familien Tholstrup i ni dage, hvorunder der knyttedes et varmt venskab mellem flyveren og hans værter. Med datteren Lisbeth var Budd på rundtur i Roskilde, og i Domkirken lyttede han, sammen med en flok tyske soldater, til timeslaget fra kirkens ur. Sidst i august kørte Magnus Nielsen og Leopold Reimar »hr. Albert Dennis Jensen« til København i en af politiets biler. Den nye identitet havde Budd erhvervet sig på Folkeregisteret i Roskilde. Ved Fasanvej blev de tre standset ved en vejspærring, men politibilen fik lov at passere. I København blev Budd overgivet til telegrafisten Tage Fischer Holst, og nogle dage efter ankom han til Sverige.

Her mødte han tre af sine kammerater. Af den syv mand store besætning var én dræbt, to taget af tyskerne og de fire sidste altså sikkert i Sverige. Dennis Budd vendte tilbage til England og deltog igen i bombetogter over Tyskland¹⁰⁾

... og de illegale

Som modstanden mod Besættelsesmagten blev mere og mere tilspidset intensiveredes jagten på de danske modstandsfolk, og stadig flere måtte gå under jorden eller flygte til Sverige.

I Roskilde gives mange eksempler på hjælp til disse flygtninge.

Her skal blot nævnes et enkelt:

Præsten i Himmelev, Kay Kroon, som iøvrigt på mange måder støttede modstandsbevægelsen, modtog i marts måned henvendelse fra en kollega i Horsens om at modtage nogle modstandsfolk, der var eftersøgt af tyskerne. Kroon sagde ja, og flygtningene blev installeret i præstegården i Himmelev¹¹⁾. Herefter kontaktedes Arboe-Rasmussen, og en overfart til Sverige via Fakse Ladeplads blev arrangeret gennem kontakter i København.

Flygtningene blev afskibet, og alt var tilsyneladende såre godt.

Næste aften blev der ringet til Roskilde fra Fakse Ladeplads. Skibet havde fået motorstop og turen måtte opgives. Alle var meget nervøse, da Gestapo var ankommet til området. Politimanden Ole Lykkebo kørte til Fakse, og ankom ud på aftenen til Arboe-Rasmussen med en gruppe fra den mislykkede transport, heriblandt en kvindelig kurer og en tavs ung mand, der viste sig at være tysk desertør.

Kvinden fik et værelse på Hotel Prindsen; de øvrige overnattede hos Tholstrups på Frederiksborgvej. Et par dage senere hentedes alle til København, hvorfra turen gik til Sverige.¹²⁾

Den store strejke

Den 6. juni 1944 indledte de allierede den længe ventede invasion i Normandiet, og få uger senere indledte russerne en storoffensiv på østfronten og trængte frem gennem Polen.

På få uger var Tysklands nederlag blevet åbenbart for enhver, og aggressionen mod den tyske besættelsesmagt steg i takt med forventningerne om en snarlig ende på krigen.

Sabotagen og stikkerlikvideringerne intensiveredes, og det samme gjorde de tyske modforholdsregler. I løbet af juni måned strammede Besættelsesmagten grebet, og søndag den 25. juni udstedte Werner Best en forordning om spærretid. Reaktionen fulgte næste dag, da arbejderne på B&W gik hjem.

Herefter bredte urolighederne sig, og i løbet af fredagen den 30. juni udbrød en altomfattende strejke over hele landet.

Rygterne om begivenhederne i København nåede snart Roskilde, og udløste en sand hamstringsbølge. I byen strandede et større antal rejsende, som, sammen med flygtninge fra København, blev indkvarteret på Realskolen, på Vandrehjemmet og i private hjem. Lørdag morgen var strejken total i Roskilde. Enkelte butikker havde prøvet at holde åben, men lukkede efter de havde modtaget trusler om bombesprængninger. Lidt overdrevet måske, men det virkede. I gaderne cirkulerede en opfordring til strejke udsendt af »Roskilde Kurieren«.

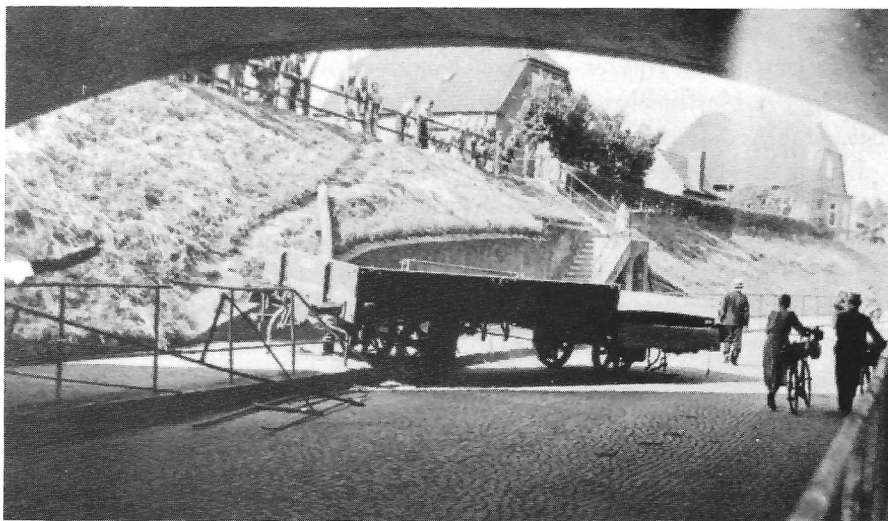
Købmændene handlede lidt fra bagdøren; det var den 1., og man skulle jo have sin månedsration af tobak. På banelegemet var strandet et godstog, og i løbet af dagen startede herfra et orgie af et kødsalg, men det kan der læses om andetsteds i denne bog.

En snes mennesker på vej hjem med det billige kød blev arresteret af tyskerne, som troede det var stjålet fra de tyske beholdninger.

Omtrent samtidig udbrød et større festfyrværkeri forskellige steder i byen, hvilket fik de udkommanderede tyskere til at affyre skræmmeskud. Ingen kom dog alvorligt til skade.¹³⁾

I Hedehusene gik det anderledes voldsomt til.

Her havde modstandsfolk uddelt sedler med opfordring til at fortsætte strejken.

Viadukten i Hedebusene juli 1944. (Gunnar Vagtborg).

Hen under aften samledes folk på skråningen ved jernbaneviadukten. Stemningen var oppisket, og inden længe var nogle hundrede mennesker igang med at tippe en jernbanevogn ned på landevejen under viadukten. Rygtet sagde, at tyskerne ville trække forstærkninger til København, og så skulle vejen spærres. Den første vogn blev vippet af sporet og faldt ned på vejen. Den næste blev hængende i rækværket på viadukten. Det var godt det samme, den indeholdt klorsulfonsyre.

Om søndagen gik tyskerne igang med at fjerne de væltede jernbanevogne. Beboerne i de nærliggende huse blev gennet ud for at hjælpe til, og et par tyskere kørte ind på Teglværket for at hente reb. I det samme kom inspektør Fabricius kørende på cykel; han havde mistet den ene arm i første verdenskrig og havde ærmet i lommen. Tyskerne råbte »Hände Hoch«, Fabricius svarede, at det kunne han dårligt – og blev skudt ned.

Nogle timer senere døde han på Amtssygehuset i Roskilde.¹⁴⁾

Samme søndag udsendte politimesteren i Roskilde en bekendtgørelse, hvori det blev meddelt, at kommandanten på Roskilde kaserne havde indvilget i at trække sine soldater tilbage, hvis politiet garanterede for ro og orden.

Rorupmordene

I foråret 1944 var to unge mænd blevet standset ved en vejspærring ved

Mosede. De havde våben i bilen og havde derfor skudt mod tyskerne, hvorved to soldater var blevet dræbt.

Herefter var de flygtet ind over markerne, og var endt hos en læge i Karlslunde. Herfra blev de hentet til Roskilde, og senere skjult hos inspektør Alfred Jensen på Aunstrup Sanatorium.

I hvert fald den ene af de to, Preben Berg-Sørensen, blev senere taget af Gestapo, for nogle måneder senere sad han sammen med tolv andre modstandsfolk bag i en tysk lastvogn på vej til Frøslev¹⁵⁾. Det troede i det mindste de elleve af de tolv. Den tolvte derimod havde planer.

Når bilen standsede, for at man kunne forrette sin nødtørft, skulle de alle, på signal fra ham, flygte ud over markerne. Bilen standsede ved Rorup, og den tolvte gav signal til flugt.

I det samme åbnede fangevogterne ild, og alle elleve blev dræbt, »skudt under flugtforsøg«. Tolvtemanden var stikker, plantet mellem fangerne af

Mindestenen rejst for de elleve på stedet, hvor de blev skudt på hovedvej 1 mellem Roskilde og Rorup.

Ib Birkedal Hansen, som havde tilrettelagt mordene. Ligene blev læsset på lastbilen og kørt tilbage til Shellhusets kælder.

Næste morgen, den 9. august, fandt en vejmand fra Rorup blodspor på vejen og marken. Rundt omkring lå tomme patronhylstre.

Region V - Roskilde Amt

Fra England havde Flemming B. Muus medbragt de allieredes planer om opbygningen af en dansk undergrundshær.

Frihedsrådet, der anede muligheden for en allieret invasion på dansk grund, nedsatte et M-udvalg, der skulle forestå opbygningen af modstandshæren.

Landet blev inddelt i regioner; Sjælland (men ikke København) og Lolland/Falster fremstod som Region V.

Problemerne opstod i forholdet til den militære del af modstandsbevægelsen, der var i fuld gang med opbygningen af sine såkaldte O-grupper. Der blev ført forhandlinger mellem SOE og Frihedsrådet, og i juni måned afløstes M-udvalget af det såkaldte K-udvalg. Dette var en følge af en allieret operationsbefaling, der udsagde, at modstandshæren skulle stå direkte under en dansk instans; og det blev altså K-udvalget – der igen stod direkte under Frihedsrådet. Ved en direkte krigssituation skulle modstandshæren dog underlægges SHAEF, den allierede overkommando.

Hermed »smeltede« de to gruppedannelser sammen, og begyndelsen til opbygningen af en samlet dansk modstandshær var en realitet. Modstandshæren skulle opbygges af grupper, som skulle uddannes til indsats af forskellig art. Grupperne blev fra engelsk side benævnt »chairgrupper«; i Danmark gav man dem navnet ventegrupper. Heroverfor stod »tablegrupperne«, der var de aktive grupper. Disse ville naturligvis på given foranledning blive indlemmet som chairgrupper i modstandshæren.

Det er her vigtigt at understrege, at ventegruppernes vigtigste opgave var at holde sig klar til en eventuel rejsning mod Besættelsesmagten, men indtil da at holde sig i ro. En ordre flere ventegrupper, i hvert fald i Roskildeområdet, havde svært ved at forliges med.

Ledelsen af Region V, Sjællandsledelsen, valgte at inddele regionen efter amter. Amterne skulle styres af en amtsledelse, og i de større byer skulle udpeges en byleder.

I løbet af juli måned 44 udpegedes amtslederne i Region V. For Roskilde Amt blev det oberstløjtnant C. F. Løkkegaard.

Løkkegaard, der var forvalter på Det adelige Jomfrukloster, indkaldte kort efter en række befalingsmænd til møde og meddelte dem, at han havde fået til opgave at opbygge og organisere en modstandsstyrke i Roskilde amt. Hertil behøvedes især instruktører, og befalingsmændene blev »fordelt« ud over amtet.

Kaptajn O. Kidde og officiant Jens K. K. Kjærgaard blev knyttet di-

rekte til Amtsledelsen; Kidde som Løkkegaards næstkommanderende.

En formelt udpeget byledelse blev ikke etableret; Løkkegaard lod dette falde under Amtsledelsen, men reelt blev dette arbejde udført af Jens Kjærgaard. I Køge by udnævntes dyrlæge Glahn til byleder¹⁶⁾.

Det var et stort arbejde, der ventede den nyetablerede amtsledelse.

På rejser rundt i amtet blev der taget kontakt til de grupper, der allerede var dannet, samtidig med at man tilskyndede til dannelse af nye grupper.

Det var begrænsede styrker, man rådede over det efterår; en opgørelse viser, at den samlede styrke i Roskilde Amt udgjordes af 320 mand fordelt med 80 i Roskilde, 180 i Køge og 60 i Tåstrup.¹⁷⁾

Det store spørgsmål var bevæbningen.

Siden Muus' nedskydning over Gyldenløveshøj i december 43, havde allieret nedkastning over Sjælland været indstillet. Samtidig havde modstandsbevægelser andre steder i Europa indtaget en større prioritet, især i forbindelse med invasionen i Normandiet, så leveringerne til Danmark havde iøvrigt været yderst beskedne. Dette billede ændrede sig i løbet af september måned 1944.

Den 19. september - politiet der ikke blev taget

»Den 19. september 1944 oprandt som enhver anden dag. Jeg begyndte min tjeneste kl. 6 og brugte morgentimerne til at skrive en del sager færdige. Klokken 11, medens jeg endnu sad og skrev, blæste luftværnssirenerne flyvervarsel. Jeg skyndte mig sammen med flere kolleger at køre til kriminalpolitistationen på Maglekildevej. Her var der hovedstation under luftalarm.

Straks efter ankomsten blev jeg sammen med to reservepolitibetjente sendt til Jernbanestationen for at forrette tjeneste dér under luftalarmen.

C. F. Løkkegaard og O. Kidde fotograferet ved Befrielsen.

Da vi havde opholdt os dér ca. en halv time, kom der kørende en Falck-ambulance fra København.

Ambulanceføreren standsede op, da han så mig. Jeg gik straks hen til ham, idet jeg troede, han ville spørge om vej eller lignende. Han sagde til mig: »Hvordan ser det ud her i byen, er der noget særligt galt?«. Jeg svarede ham, at vi havde luftalarm, og at der ellers ikke var noget særligt at bemærke. Han sagde så: »Er du tosset mand, tyskerne er ved at overtage politiet, de har indtaget politigården, og der kæmpes flere steder i København. Da vi kørte forbi Rødovre og Glostrup, var de ved at indtage disse stationer, nu er de på vej mod Roskilde, men er kørt i stykker med nogle biler 12 kilometer ude på Københavnsvej – farvel, vi skal videre til Ringsted!«

Væk var de, og der stod jeg -var det en billig spøg, eller var det dødelig alvor? I det samme kom vores patruljevogn forbi. Jeg standsede den og bad dem køre til stationen med den melding, jeg havde fået.«

(Regner Johannes Clausen)

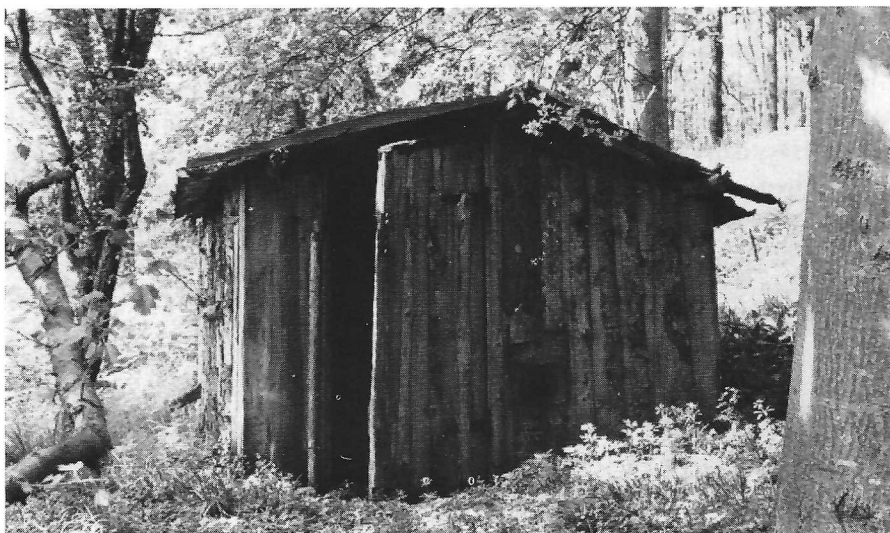
Det var ingen spøg.

Arrestationen af det danske politi var i fuld gang. Da Regner Clausen ankom til politistationen herskede der virvar. Den yngre del af politistyrken ønskede, at man skulle gå under jorden og fjerne våben og køretøjer. En del af de overordnede politifolk ville vente og se, hvad situationen udviklede sig til. Regner Clausen fik tilladelse til at køre en af politiets vogne ud til Parcelgården, hvor forpagteren iøvrigt tilbød husly til betjentene fra Roskilde.

Tilbage på politistationen på Stændertorvet herskede der tilsyneladende stadig uenighed om, hvordan man skulle forholde sig. Ole Lykkebo havde formeret løse grupper blandt betjentene, og man diskuterede nu muligheden for at fjerne våben og materiel fra politiets lagre. Enden på det blev, at de yngre betjente tog deres våben, og man aftalte, at de, der ønskede at gå ind i modstandsarbejdet skulle mødes på Palæcafeen. Her dannedes så de første politigrupper, men snart efter måtte man fortrække, da de tyske køretøjer rullede ind på Stændertorvet. Klokkeren var cirka 19.

Næste dag var det største problem for de mange betjente at skaffe sig sikre opholdssteder, men tilsyneladende lykkedes det for alle. Det strakte sig fra herregårde på Kalundborgkanten til en træhytte på Askehoved i Bognæsskovene. En række adresser blev faste mødesteder for de illegale politifolk: Lous på Skovly, Laurids Andersen i Vindinge Lillevang, pelshandler Olsen i Svogerslev, hos familien Bryning i Himmelev og adskillige andre steder i og omkring Roskilde.

I løbet af dagen kontaktede den tyske kommandant på Roskilde ka-

Træhytten i Bognæsskoven står endnu (Foto 1985).

serne, Reich, politimester Aage Sørensen, og forlangte, at politifolkene afleverede deres våben. Det var et beskedent krav, for Reich var et særdeles fremkommeligt menneske.

Den overvejende del af våbnene blev afleveret, men i Veddelev lå 25 karabiner, som var blevet fjernet fra politistationen dagen før.

De kommende dage søgte man at få greb om organiseringen af de illegale politigrupper. Regner Clausen fik samlet reservebetjentene, og grupper blev dannet.

På et møde hos Laurids Andersen, hvori Magnus Nielsen, kriminalassistenterne Bernskov og Berthelsen, Jens Hansen, Ole Lykkebo og Regner Clausen deltog, blev det besluttet, at Sigurd Bernskov skulle være leder for politiets illegale grupper; Ole Lykkebo blev næstkommanderende.

Samtidig etableredes kontakt til København, hvor der var blevet dannet en central politiledelse. En del af politifolkene gik herefter direkte ind i illegalt arbejde, de øvrige formeredes i ventegrupper.

Ved Befrielsen kunne politiet i Roskilde mønstre otte modstandsgrupper.

Seks betjente fra Roskilde var den 19. september i København i forskellige gøremål. De blev alle arresteret, heriblandt Gustav Leopold Reimar, og sendt til KZ-lejr i Tyskland. Alle vendte tilbage efter krigen.

Ingen politifolk blev arresteret i Roskilde¹⁸⁾.

Knud Lauritsen, fra Folkeregisteret i Roskilde, støttede sine gamle na-

boer på forskellig vis. Alle politifolk blev udstyret med illegale legitimationskort, og en lille »avis« blev udgivet med de vigtigste nyheder til den illegale politistyrke.¹⁹⁾

Herigennem erfarede man, at Gestapo agtede at flytte ind på kriminalpolitiets kontorer på Maglekilde. Berthelsen, Bernskov, Lykkebo og Regner Clausen tog derfor derved en aften og tømte kontorerne for, hvad man kunne forestille sig, en modstandsbevægelse kunne have brug for.

Borttransporten foregik i en af Falckstationens vogne.²⁰⁾

Kontorerne på Maglekildebakken blev kort efter »hovedkvarter« for Gestapo i Roskilde .

Her residerede bl.a. tre lokale håndlangere, der hurtigt gjorde sig særdeles uheldigt bemærkede i Roskilde by.

Som følge af arrestationen af det danske politi, udbrød der strejker over hele landet, således også i Roskilde.

På Rutebilstationen i Jernbanegade arbejdede Otto Hansen, der var tilknyttet den kommunistiske modstandsgruppe, ledet af Jens Erik Clausen. I en af garagerne lå maskinpistoler i kasser, og Erik Clausen og Otto Hansen havde aftalt, at de skulle flyttes til Eriks adresse i Andelsbygningen ved Røde port den 19. september.

Sprængstoffet på ladcyklen på Poppelallé inden turen til Andelsbygningen ved Røde Port. Det er Emil Hansens datter, der kom med på billedet, (se næste side).